

INTELEGENCIJA I ZAJEDNICA

Devetnaesto stoljeće kanda je ostvarilo i natkrililo i najsmionije svoje prosvjete inteligencije prethodnog stoljeća. Ono je stoljeće političkih i društvenih revolucija, nacionalnih oslobodilačkih borbi i dotada najveće tehničke revolucije. Nastupa moderna radnička klasa, dosad najdinamičniji i najsvjesniji faktor povijesti. To je stoljeće divovskih otkrića na području prirodoslovnih nauka, stoljeće u kojemu uporedo s takvim povijesnim događajima i rezultatima nastaje i razvija se moderna povijesna svijest i s njome zajedno naučno poznavanje zakonitosti i zakona društvenog razvika. No sve to ipak nije istisnulo centralno značenje čovjeka doživljaja suprotnosti između njegove intencije i djela, između misli i stvarnosti, ni njegova ličnog moralnog konflikta koji iz toga slijedi.

Staviše, to stoljeće dotad najvećeg civilizatorskog napretka, koje je s jedne strane rodilo snove o „svetoj slobodi svijeta“, a s druge dotad nevidjenu suprotnost bogatstva i bijede, još je više zaostri moralni konflikt u čovjeka između intencije i djela, misli i stvarnosti i obogatila ga novim intelektualno-moralnim elementima produbilo ga i učinilo velikim i odlučnim pitanjem odnosa inteligencije prema ljudskoj solidarnosti, odnosa individua prema ljudskoj zajednici i odnosa kulture prema životu.

Sva književna i umjetnička djela Evrope XIX. stoljeća polaze od doživljaja toga konflikta, kojim je prožet čitav život tog stoljeća. U svakom umjetniku-stvaraocu i u svakom filozofskom sistemu bez iznimke može se dokazati posredni ili neposredni doživljaj tog konflikta. Sve što je nastalo na intelektualnom planu u XIX. stoljeću dokument je tog doživljaja konflikta, patnje zbog njega, revolta protiv njega, nastojanja da se on riješi, ili bijega od njega.

Inteligencija XIX. stoljeća potpuno se odriče nekadašnje pobje-pone sfere duha, ona otkriva „narod“ kao tvorca neke svojevrsne, posebne velike kulture, ona se zanosi narodnom poezijom i sanjari decenijama o tome kako će neka „unio mystica“ između inteligencije i naroda izbaviti svijet. Inteligencija XIX. stoljeća je već dušom i tijelom „u svijetu“, ona je po čitavom svom moralnom i estetskom senzibilitetu svjetovna i već odavno ne reagira samo na rukopise i knjige, nego na svijet. Ali time prvobitni konflikt postaje za taj intelektualni stalež akutan u obliku jednog novog problema. Pitanje sada glasi ovako: reagira li „svijet“ na inteligenciju koja sada živi u njemu i za njega, i koliko i kako reagira na nju?

S novim sadržajem, s novom strašću i sve svjesnije ta inteligencija, čas nezadovoljna svijetom, a čas nezadovoljna sobom, postavlja svijetu i sebi sudbonosno pitanje: ukoliko mijenja stvarnost, ukoliko utječe na nju svojom reakcijom čovjek koji zna da mu je poziv intelektualno reagirati na stvarnost i koji smatra svojim životnim zadatkom da izrazi svoje emocije koje slijeđe iz njegova odnosa prema stvarnosti, iz doživljaja stvarnosti?

Inteligencija XIX. stoljeća već je dušom i tijelom „u svijetu“, ali sada kanda tupi i gluhi svijet neće nju da isključi i da je zatvori u jednu, za svijet indiferentnu, posebnu sferu. Pitanje: što vrijedi misao i ljepota, što vrijedi riječ? postaje sada za umjetnika i mislioca mučnim problemom.

Razne umjetničke, književne i filozofske škole i pravci XIX. stoljeća, kao i najveće stvaralačke ličnosti, čija djela, više ne-

go sve škole i pravci, pružaju intenzivno subjektivnu i možda baš zato specifično autentičnu i objektivnu revoluciju o čovjeku i vremenu — svi su opsjednuti tim problemom što vlada duhovnim životom inteligencije čitavog stoljeća, i opsjednuti problematikom koja slijedi iz njega.

Od Byrona do Baudelairea, od klasičnog neohumanizma do romantike, od Hegela do Kierkegaarda, Nietzschea i Tolstoja, od Petőfijeve apokaliptične vizionarne političke poezije do protesta „čiste umjetnosti“ u ime l'art pour l'arta a protiv komercijalnog duha pod konac stoljeća i protiv bezdušnog automatizma društvene stvarnosti, sva pesimistička, pozitivistička, nihilistička, realistička, naturalistička, individualistička i kolektivistička strujanja XIX. stoljeća, koja se grozničavo smjenjuju ili vriju jedno pored drugog — sve to je jedno jedino neprestano, kontinuirano, divovsko nastojanje u zadnjoj konzekvenciji izolirane, samotne „inteligencije“ da samozadovoljno i u gluhom „svijetu“ koji se razmeće svojom veličanstvenom tehnikom, naukom i bogatstvom saopći koliko se ona ne slaže s tim svijetom u njegovu odnosu prema čovjeku.

Sve što se događa na planu duha, manifestacija je potrebe i volje za novom ljudskom solidarnosti. Potrebe i volje za jednom solidarnosti, ali uvijek u znaku protesta protiv svega što, tupo i gluho, neprijateljski ili, što je još gore, ravnodušno prema duhu, istini i ljepoti samo jest i traje.

To je patos u kojemu se, čak i kada nešto afirmira, jasno razabire negacija i u kojemu, čak i kada samo poriče, nihilistički sve poriče, gori ljudska strast koja odaje da tako ne poriče čovjek koji se može pomiriti s time da samo negira.

Genijalna je ironija Dostojevskog da na usta jedne razmazane male gospodjice govori o svijesti opće ljudske solidarnosti, o tom subjektivnom konfliktu inteligencije u kojemu je sadržan moralni problem kulture, problem kulture uopće. Kada Li-za Hohlakova kaže da dok ona jede kompot od ananasa, u susjednoj gradu, u susjednoj ulici, možda čak u susjednoj sobi mude, neko dijete (a svakoga časa negdje nekoga muče i čovjekova mašta više ne žuriša na nebo nego, u znaku ljudske solidarnosti, traži pakao stvarnosti i ne može više od njega odvratiti pogled) taj se njen ananas odnosi na sve što dijeli Ja od Mi, na sve što nije zajedničko, što nije dijeljenje zajedničke sudbine i učestvovanje u cijeloj stvarnosti kakva ona jest a kakva ne bi smjela biti.

„Ifigenija mora govoriti kao da sada u Apoldi ni jedan tkalac ne umire od gladi“ — tako je, vrativši se iz Apolde, Goethe formulirao svoj zahtjev prema djelu na kojemu je upravo radio, tj. zahtjev prema sebi, i odao tom formulacijom da je i on, mnogo decenija prije Dostojevskog, bio svjestan da nije ni pošto sama po sebi razumljiva i opravdana božanstvena produhovljenost „Ifigenije“ dok nekoliko kilometara od Weimara ljudi umiru od gladi.

Medjutim, nije pitanje samo u tome da li je takva Ifigenija sva od duha i ljepote spojiva s ljudskom solidarnošću, da li ona nije izdaja prema iznurenim i od gladi umirućim tkalcima u Apoldi, nego je pitanje, životno pitanje same kulture da tkalcima koji umiru od gladi i naj-savršenije Ifigenije svojim najljepšim i najsugestivnijim riječima ne mogu kazati ništa. Nikad nisam mogao shvatiti što hoće da kažu oni koji tvrde

da su neki mislioci, pjesnici, umjetnici ili čitava inteligencija u ovoj ili onoj situaciji ili povijesnom trenutku doživjeli ili doživljuju krizu. Jer dok je u životu nekog privrednog ili političkog sistema kriza iznimna manifestacija iznimno zaostrenih suprotnosti, u duhovnom životu, ako je on zaista život i kod zaista živog intelektualnog stvaraoca ono što nazivaju krizom jest manje-više normalno i permanentno stanje. To je ona unutarnja napetost koja, dok traje proaktivnost, popušta samo da bi se smjesta ponovo javila kao preduvjet za daljnji novi produktivni rad.

To važi i za inteligenciju kao cjelinu, ukoliko ona nije neka inteligencija mandarina i jalova straža skamenjenih kulturnih spomenika što poriče život.

„Hinweg! ich kann vor mir den Mann nicht sehn,

Der Göttliches wie ein Gewerbe treibt“

— taj uzvik Hölderlinova Empedokla uzvik je gorda prezra prema uzurpatorskoj rutini koja zna samo za naučene lekcije i samo za gotove odgovore, a nije sposoban da doživi strast pitanja i sumnje.

Premda je drama „Empedokle“ ostala fragment, u njoj je izražen jedan novi zahtjev stvarao: „božanstveno“ je doduše ostvareno u djelu, ali i djelu je potrebno neko novo, zadnje ostvarenje višeg reda u jednoj konačnoj transupstancijaciji koju može postići samo preko onih kojima govori: prekolicu di, preko zajednice, preko „svijeta“.

I najsuptilnija riječ, zvuk, boja, radija se iz orfejske ambicije i s nostalgijom da bude dio „običnog“ života „običnih“ čovječanstva, ne samo blagdan nego svagdašnjica, da bude sudionik u tom životu, ferment koji obične dane pretvara u blagdane.

Ali uzalud u posljednjem savku IX. simfonije ljudski glas prekida glazbu i objavljuje: „Ein neues Lied, ein besseres Lied will ich euch, o Freunde, singen!“ — uzalud oda radosti nagovještava zagrljaj milijuna, uzalud pozdravlja cijeli svijet poljupcem, ako milijuni to ne čuju i ako ih njena ekstaza ne ponese sve zajedno k nebu, nego ostaje samotni, subjektivni monolog.

Kao samo od sebe i prividno kao protudokaz javlja se pitanje: — A Marx? Nije li i Marx XIX. stoljeće? Ne obara li takva iznimka sama po sebi tezu prema kojoj je centralni problem reprezentativne inteligencije XIX. stoljeća — problem na kojemu su toliki iskrvarili — rascjep između teorije i prakse, između duha i stvarnosti, čovječ-

nosti i svijeta a, u vezi s time, dominantna crta najbolje inteligencije XIX. stoljeća doživljaj njenog intelektualnog, moralnog i estetskog konflikta sa svijetom? Ne znače li — suprotno Hölderlinovskoj lirici, koja se ne ustručava da prizna o velikom XIX. stoljeću

„Mein Jahrhundert ist mir Züchtigung“

Marxov lik i čitavo njegovo moćno djelo odbijanje, odbacivanje i prevazidjenost moralnih i estetskih senzibilnosti i problema te vrste?

Taj bi prigovor bio uzbudljivo interesantan čak i kad bi se odnosio samo na minula pitanja minulog stoljeća.

Istina je, medjutim, da kad danas i iz današnje perspektive govorimo o pitanjima koja je XIX. stoljeće otkrilo i doživjelo i kad analiziramo moralne i estetske doživljajne komplekse, društvene i individualne konflikte inteligencije XIX. stoljeća, onda je, usprkos bitno novoj konstataciji u kojoj se nalazimo, još uvijek riječ i o XX. stoljeću o još uvijek „nerješnim“ problemima, o nama, o našoj orijentaciji u vlastitom vremenu, o našem jasnom sagledanju i razumijevanju vlastitog života, vlastitog puta i nas samih.

Suprotstaviti Marxa kao kakva antiintelektualca iluzijama, stremljenjima i doživljajima inteligencije njegova vremena ili odvojiti i izolirati ga od velikih moralnih pitanja i težnji što određuju duhovni život epohe, jest ustvari pokušaj da se Marxova koncepcija, koja obuhvaća cjelokupan život, svede na doktrinu od nekoliko stručnih ekonomskopolitičkih teza ili da se u ime Marxa diskreditira svaki današnji intelektualni, moralni i estetski nemir, iz kojega se radjaju nova pitanja i daljnja traženja novih rješenja.

„Ideje koje su pobijedile našu inteligenciju, koje su osvojile naše osjećaje, na koje je razum prikovao našu savjest, to su lanci iz kojih se ne možemo istrgnuti a da ne rastrgamo i svoje srce, to su demoni koje čovjek može pobijediti samo ako im se potpuno preda.“

Te ditiramske retke koje je bio mogao priznati kao svoje i pjesnik „Hyperiona“ a da na njima ništa ne promijeni, napisao je u listu „Rheinische Zeitung“ 1842. godine, šest godina prije Komunističkog Manifesta onaj mladi Marx, koji je ipak, doista, bio „iznimka“. Ne zato iznimka što bi stajao izvan problematike svoga vremena, nego je on postao iznimka jer je, odgojen na problematiku svjesne ljudske solidarnosti, već i po čitavoj duhovnoj konstituciji polazio od duhovne problematike svoga vremena, ostao joj vjeran kao neodvojivoj od njega samog, borio se s njome s vanrednom intenziv-

nošću, bio inspiriran njome i tako dao nov smisao odnosu misli i svijeta.

Nema ni jedne Marxove spoznaje koja bi bila samo kontemplativna, ni jedne Marxove riječi koja bi ostala samo riječ. Marx prisvaja Feuerbachovu otkriće da je čovjek najviše biće za čovjeka; ali Marx iz Feuerbachova otkrića izvlači zaključke koji takodjer ostaju na planu duha, takva duha koji je ujedno i duh akcije upravo u svijetu ne-duha, u svijetu „običnih“ stvari:

„Čovjek je najviše biće za čovjeka, treba dakle srušiti sve odnose u kojima je čovjek poniženo, ugnječeno, napušteno, prezreno biće.“

Pronaći velike odgovore revolucionarnog značaja nije dar sreće.

Da bi čovjek pronašao stano-vite odgovore, za to je potrebno da može s punom intelektualnom strašću i od ne neodvojivom moralnom strašću — Marxovom strašću — postavljati pitanja. Tko ne poznaje strast pitanja, ne razumije gotov odgovor, nego čak i gotov odgovor može samo naučiti. Da bi netko mogao doći na onu, danas već jednostavnu i prividno samu po sebi razumljivu heretičku Marxovu misao da su filozofi dosad samo na razne načine tumačili svijet, ali da je zadatka čovjeka da ga promijeni, za to je trebalo da on bude isprva pravovjeran filozof i da osobno doživi buntovno i očajno nezadovoljstvo samim sobom i monozlom duha što se vrte u prokletu zatvorenom krugu.

— Što vrijedi, riječ, što vrijedi misao?

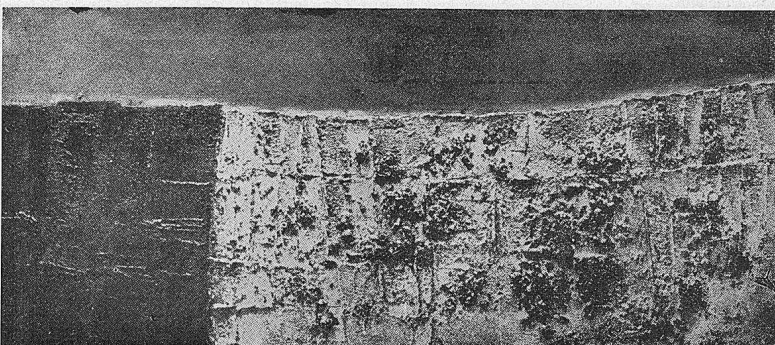
To pitanje inteligencije i stvaralaštva u prokletu zatvorenom krugu duha koje se činilo samomu mučilačko pitanje najboljih pripadnika jedne intelektualne sekte osudjene samo na sanjarenje i nemoćne prema objektivnoj stvarnosti, pokazalo se u svijetlosti Marxove misli kao savremeno i realno jer je bilo inspirirano „najobičnijim“, „svjetskim“, konkretnim društvenim snagama, što oblikuju povijest. Snagama „posljednje ugnjetene klase“, toga proletarijata, koji se, boreći se za ljudske životne uvjete, odnosno za svoje definitivno oslobođenje, nužno bori protiv vlasti predmeta nad čovjekom, odnosno za ukidanje drevnog antagonizma između čovjekove svijesti i stvarnosti, između ljudskosti i svijeta, kulture i života, za ukidanje svih vrsti parijskih sudbina.

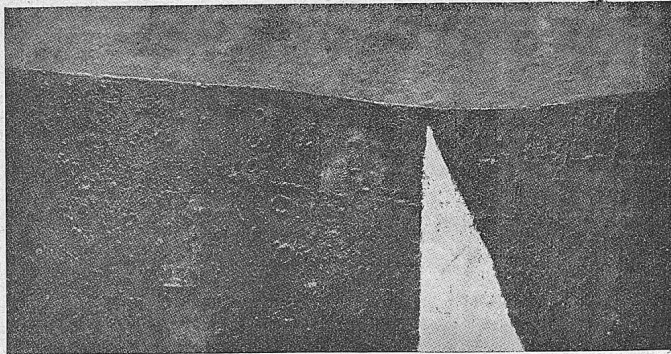
Još u toku te borbe nastaje jedan novi nosilac nove intelektualnosti.

Ljudska svijest više nije svijest kontemplativna dvojna outsidersa koji promatra i registrira, nego svijest aktivne borbene klase čiji članovi u samoj borbi i uslijed nje gotovo moraju postati svjesni svoje historijske uloge koja ne dopušta alternative. Ljudska svijest više nije neki strani, blijeđi komentator događaja za kojima tapka, nego je prisutna u njima u rangu oružja boraca, koji njome krče put.

janez bernik

sivi red, 1960

janez bernik
syržena zemlja, 1960

„Svijet“ više nije za duhovni život nepropustljiv bezdušni mehanizam koji automatski djeluje prema nekim slijepim i gluhih zakonima, nego „odgonetnuta zagonetka“; on je bojište, ali takvo bojište na kojemu razum i ljepota nisu samo prestravljene, zalutale utvare.

Borba onih koji su najpotpunije lišeni razumnog ljudskog života i njegove ljepote, njihova borba za sebe i rezultat njihove borbe jesu jedino što može osloboditi razum i ljepotu, a ujedno i inteligenciju, od irealnosti, tj. zatvora odvojene i ekskluzivne sekte, i oni su već počeli da ih oslobađaju.

Parija je postao spasitelj „božanstvenoga“, parija, čija je sudbina postala apsurdna u epohi u kojoj su proizvodne snage i znanje dostigli takav razvojni stupanj da bi neosporno mogli osloboditi cjelokupni život od sve prljavštine bijede i ropstva. Parija rješavajući apsurd svoje sudbine, oslobađajući sebe, oslobađa i ljudski duh od prisile da bude samo „božanstven“. Oslobađa ga apsurdna koji i najobuhvatniju i najekspanzivniju misao čini — ne samo za „ikaos iz Apolde“, ne samo za glade, ne samo za robove, nego i za njihove od robovlasničke i vladalačke prakse ogrubjele i zaslijepljene neljudske gospodare — neodgonetljivim hijeroglifom, u zadnjog konzervencijom monologom, porukom koja ne stize do adresata.

Može li misao, može li ljepota biti više nego heretička čežnja, intimna stvar pojedinaca izvan „svjetske“ realnosti, osamljena lijepa riječ, može li kultura biti više nego samo intencija što se razbija o stvarne ljudske odnose? Na to prastaro, tipično intelektualno pitanje opipljive, vidljive, društvene snage daju pozitivni odgovori. One revolucionarne snage „posljednje ugnjetene klase“ koja ne samo da se ne zadovoljava željama i intencijama, nego se uslijed društvenih uvjeta svojega života ne može zadovoljiti ničim manjim nego da permanentno rušeci i gradeći, stvarno, a ne samo teoretski humanizira sve stvarne društvene uvjete i stvarne ljudske odnose.

Ono što se u poredjenju sa „pravim“ brigama svijeta činilo posebnim suptilnim, jalovim i utopističkim problemom najboljih intelektualnih i apstraktnih „intelektualne sfere“ — najnezbrižanija briga, čežnja i volja našle su svoga skrbnika u „svjetskim“, povijesnim, realnim revolucionarnim snagama.

Spoznaja da se najsvojstveniji, prividno autonomni i prividno ekskluzivni problem kulture i moralni konflikt intelektualca ne mogu riješiti nikakvim „čistim“ duhovnim stvaralaštvom, filozofskim sistemom ni najmoćnijim sugestivnim umjetničkim ostvarenjem, nego jedino pobjedom revolucionarnih snaga, koje se bore i pobjeđuju gonjene običnim, materijalnim društvenim potrebama, ta je spoznaja već i prije pobjede tih revolucionarnih snaga, a još više ondje gdje su one pobjeđile, name u društvu koje gradi socijalizam, stvorila korjenitu novu kulturnu i moralnu konstelaciju intelektualnog života čovječanstva i položaja inteligencije kao staleža.

Ta je spoznaja osvijetlila „običnu“ društvenu borbu, pitanje materijalne obnove svijeta, politike i političku angažiranost kao stvar krvno vezanu za „intelektualnu sferu“ i inteligenciju.

Budući da ta marksistička spoznaja ne proizlazi iz neke samovoljne filozofske spekulacije, nego je zaključak izveden iz jedne date povijesne situacije, iz analize odnosa povijesnih snaga, stvarnih društvenih sukoba, pokreta i potreba, te nove činjenice nisu mogli a da ne prime na znanje čak ni oni kojima je sam marksistički zaključak ostao nepoznat.

Pa kada se već za Prvog svjetskog rata s užasnom jasnoćom pokazalo da je intelektualni stalež kao kasta prestao biti zastupnik razuma i suvereniteta ideje čovjeka, nego je umjesto toga, predvodjen svojim najvećim predstavnicima, učenjacima i umjetnicima u svim zemljama bjesnio kao opsjednut dervis krivolonožnog osvajačkog nacionalizma i kada uime inteligencije ni tako plemenite iznimke kao Romain Rolland nisu znale djelotvornije svjedočiti o svojoj vjernosti kulturnim vrednotama nego stavom „Audessus de la mêlée“, intelektualnim stavom koji ustvari nije iznad, nego izvan objektivne stvarnosti — zastupnici revolucionarne svijesti „posljednje ugnjetene klase“, kao Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg i, prije svega, Lenin krenuli su „protiv struje“ i jedino su oni sa parolom „rat protiv rata“, sa revolucionarnom parolom „potpunog prekida s barbarskom politikom buržoaske civilizacije“ našli i pokazali put kako se može aktivno ostati vjerni čovjeku, kulturi i vrednotama duha.

Veliki je i duboko značajni paradoks povijesti da je u času kad je intelektualni stalež u cjelosti postao neposoban da zastupa i brani čovjeka, velike duhovne vrednote i ciljeve humanizma i kulturne intencije, taj zadatak svagdje na svijetu pao u dio drugovima po sudbini i potomcima „ikalaca iz Apolde“, onim masama koje je intelektualni stalež od Platona pa do najnovijih vremena smatrao neizračunljivim elementom i, na svaki način, samo objektom.

Ako se ne varam, Anatole France je napisao onu duhovitu priču o iluziji neutralnosti, odnosno o filozofu koji ne želi da ima udjela u odgovornosti za poslove odvratna svijeta, te odlučuje da se neposredno i posredno uzdrži od svake aktivnosti. Da bi živio u posljednje pasivnoj neutralnosti, napušta grad i povlači se kao pustinjač u samotu. Stvarnost je međutim neiscrpivo podmulka: odluka filozofa djeluje kao primjer, mnogi se ljudi povode za njim, i čovjek koji je htio biti pustinjač vidjao uskoro kako oko njegove kolibe niče čitava kolonija „pustinjača“.

I pasivnost je, dakle, jedan oblik djelatnosti i čovjek zauzima stav, djeluje i objektivno prima na sebe odgovornost čak i time što je otklanja od sebe.

Ali to ne znači da čovjek može svoju individualnu odgovornost prebaciti na revoluciju, na bilo koju revoluciju.

„Čovjek je najviše biće za čovjeka“. Pa ako čovjek u revolucionarnoj akciji i sudjeluje aktivno „u rušenju svih odnosa u kojima je čovjek poniženo, ugd-“

njeteno, napušteno, prezreno biće“, revolucija, čak ni socijalistička revolucija, nije čudotvorni demijurg koji sam po sebi rješava svaki problem. Revolucija, čak i socijalistička revolucija, ne donosi rješenja, nego, stvara uvjete da dotle jedva naslućeni problemi dobiju oblik i izidju na vidjelo, oni društveni, ljudski i kulturni problemi s kojima će čovjek najzad moći da otpočne borbu dok bude stvarao oblike i načine djelovanja jedne zajednice, koja će nositi odgovornost za individualuma, kao što će i individuum primati na sebe i nositi odgovornost za zajednicu.

Prema jugoslavenskoj koncepciji socijalizma, prema našoj koncepciji, podanik, čovjek kojim upravljaju isključivo odgoz, ne može biti svjestan te odgovornosti ni sposoban da nosi tu plodnu odgovornost bez koje nema ljudske emancipacije. Odgovoran u tom smislu može biti samo individuum što živi u takvoj zajednici koja mu se ne nameće kao neka viša državna vlast tudja čovjeku, kao nešto neljudsko.

Čovjek može u sebi priznavati kao svoju ličnu stvar samo takvu zajednicu koja se očigledno i u praktičnom životu primjetno preobražava od države u društvenu organizaciju koja institucionalno zajamčuje dobrovoljnu suradnju i samoupravljanje svojih građana. U istoj mjeri u kojoj se u tom procesu preobražaja država svemoć vanjska prisila i nasilje smanjuju i ublažuju a mistični „viši interesi i dominantna uloga neljudskoga iščezavaju, svaki pojedini član zajednice postaje društveni faktor najvišeg ranga i raste socijalna svijest individua i razvojni stupanj njegove lične kulture.

Današnji razvojni stupanj proizvodnih sredstava i tehnike sam po sebi u svakom proizvodnom sistemu zahtijeva sve obrazovanijeg, sve bolje školovanog i upućenog stručnog radnika, ali u proizvodnom sistemu, u zajednici čiji opstanak i tempo razvoja zavise u prvom redu i poglavito od inicijative, stručne spreme, osjećaja odgovornosti i sposobnosti rasuđivanja, odnosno aktivne svijesti njenih članova koji umiju da vide kako su stvari međusobno povezane, intelektualne i moralne kvalitete, kulturni nivo svakog pojedinca, intenzitet njegova kulturnog života predstavljaju, pored njegova znanja, životno pitanje zajednice baš kao i pravilna raspodjela i osiguranje materijalnih sredstava za nabavu hrane, za saobraćaj ili za industrijske investicije.

Tendencija povijesti je nedvosmisleno jasna: učiniti zajednicu ono što je tisućama godina bilo posebno, prividno autonomna sfera inteligencije, tj. kulturu. Misao sve više prožima stvarnost, i ako je odumiranje države još daleka perspektiva, već se danas jasno ocrta proces nestajanja inteligencije kao posebnog staleža, kao izolirane, od života zajednice odsječen sekte. Kultura prestaje biti nostalgična intencija, ona se materijalizira u životu živih ljudi.

Ervin SINKO

Odlomak iz predavanja koje je autor održao 28. aprila 1960. na prvom otvorenom sastanku Osnovne organizacije Saveza komunista na Filozofskom fakultetu u Novom Sa-

pesma kako se piše pesma

Polako polako prijatelju pokazaću ti kako se piše pesma!

E, pretpostavimo da si spavao i sad se budiš, gle zemlja sa gradovima i rekama u srce ti se useljava, zemlja bogato plaća mesto u tvome srcu.

PTICE LETE KROZ VAZDUH
TRAVA NIČE IZ ZEMLJE
LJUDI PIJU VODU
VREME JE ZA DORUČAK

Sve ti to znaš i vidiš
sve ti to lepo umeš da kažeš
samo treba da se oslobodiš i da zapevaš.

Istina je da ptice lete kroz vazduh.
Istina je da trava niče iz zemlje.
Istina je da ljudi piju vodu (a naročito kad su žedni)
slažem se, vreme je za doručak. Ali razmisli prijatelju da li smo napisali pesmu jer ako kažemo PTICE LETE KROZ VAZDUH može nestati ptica može pobeći vazduh, jer ako kažemo TRAVA NIČE IZ ZEMLJE može umreti trava može izdati zemlja, jer ako kažemo LJUDI PIJU VODU mogu da zarate ljudi može voda u kamen da se pretvori, VREME JE ZA DORUČAK... može li? ... dobro, (nećemo valjda zbog doručka sa pesmom da se posvajamo)

PTICE LETE KROZ VAZDUH AKO IMA PTICA AKO
TRAVA NIČE IZ ZEMLJE AKO IMA TRAVE AKO
LJUDI PIJU VODU AKO IMA LJUDI AKO IMA VODE...
(odlično!)

Stani sad!
Da nam VREME JE ZA DORUČAK pesmu ne jede za doručak!
VREME JE ZA DORUČAK... VREME JE ZA DORUČAK...
(uhvati se za glavu prijatelju, vidiš, kao ja) VREME JE ZA DORUČAK... VREME JE... hoće li to narod pozdraviti [bogamu?]

VREME... dobro!
Dok nam se mozak ne ugrije!

PTICE LETE KROZ VAZDUH AKO IMA PTICA AKO
TRAVA NIČE IZ ZEMLJE AKO IMA TRAVE AKO
LJUDI PIJU VODU AKO IMA LJUDI AKO IMA VODE
VREME JE ZA DORUČAK

Ovo već jeste pesma za početak čak vrlo dobra nedostaje vešt lopov da ukrade što nam ne treba nedostaje proleće u beogradu da nam pesmu osamostali.

Ali u ovoj pesmi vazduh objasniti vazduh rastumačiti lepu zemlju ali u ovoj pesmi čovek vodu osmišljava nedostaje naše divljenje pred čovekom i vodom: vazduhu kupiti šešir zemlju upoznati sa ženom čoveka popiti posle pesme vodu naučiti da pliva!

Za vreme doručka fotografisati se obavezno!

PTICE LETE KROZ VAZDUH AKO IMA PTICA AKO
HEMIJA VAZDUHA FIZIKA VAZDUHA PSIHLOGIJA
TRAVA NIČE IZ ZEMLJE AKO IMA TRAVE AKO
ZEMLJA JE OKRUGLA NE SMEŠ JOJ VEROVATI
LJUDI PIJU VODU AKO IMA LJUDI AKO IMA VODE
OH AL JE LEP ŽEDAN ČOVEK OH AL JE VODA
VREME JE ZA DORUČAK

Jeste li gladni ljudi moji?
Ili vas vaša bitka čeka?
Jeste li gladne žene moje?
Ili očekujete muževe sa radišta?
Jeste li gladna deco moja?
Puna karlica kozjeg mleka čeka vas na stolu!
Joj što smo gladni ti i ja prijatelju!
Pojebi bi pečeno vreme visoko vreme čak do zvezda pojebi bi stado volova koje pase ispod planine.

I sad možeš redjati sve šta bi pojeo i šta nema i šta si jeo za vreme rata i čega si ostao gladan:

Pokoju pticu možeš peći na vatri srca koga jarca na običnoj vatri kojeg puža možeš jesti bez kašike koju školjku možeš večno gladovati

koji krompir uporno vlada u snovima koja repa snagu daje pr ljubavi